

Národní program

Evropského roku boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení

Česká republika

Obsah:

1. Vnitrostátní kontext: Problémy, které mají být řešeny	3
1.1. Problémy a vnitrostátní strategie v oblasti boje proti chudobě	3
1.2. Zavedená administrativní struktura	5
2. Národní program	6
2.1. Činnosti v rámci Evropského roku 2010	6
Priorita 1 - Prevence sociálního vyloučení v důsledku předluženosti	6
Priorita 2 - Přístup na trh práce osobám vzdáleným tomuto trhu – koncept aktivního začleňování	8
Priorita 3 - Aktivizace územní veřejné správy při tvorbě a hodnocení regionálních a místních akčních plánů boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení	10
Priorita 4 - Zvýšení úrovně vzdělanosti a tím konkurenceschopnosti chudých a vyloučených lidí na trhu práce	11
Priorita 5 - Podpora přiměřeného bydlení sociálně ohrožených skupin + řešení bezdomovectví.	13
2.2. Komunikační strategie	16
2.3. Uplatňování hlediska rovnosti pohlaví	16
3. Konzultace občanské společnosti a zúčastněných stran	16
4. Prováděcí opatření	16
5. Orientační rozpočet	17
6. Mechanismy sledování a hodnocení	17

1. Vnitrostátní kontext: Problémy, které mají být řešeny

1.1. Problémy a vnitrostátní strategie v oblasti boje proti chudobě

Přípravy na zahájení Evropského roku boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení (dále jen Evropského roku 2010) přicházejí v době, kdy Česká republika stejně jako ostatní evropské státy čelí dopadům globální finanční a hospodářské krize. Nadějný hospodářský růst z minulých let, kdy se Česká republika postupně přibližovala ekonomické úrovni v zemích EU-27, byl krizí zpomalen. Již koncem roku 2008 došlo ke zhoršení makroekonomických ukazatelů (snížil se růst HDP, rostla míra registrované nezaměstnanosti) a v této souvislosti bylo nutno přehodnotit původně predikované makroekonomické ukazatele pro rok 2009.

Chudoba v České republice

Česká republika patří k zemím s nejnižší mírou chudoby – podle metodiky EU dosáhla v roce 2007 (poslední dostupné údaje ČSÚ a Eurostatu) hodnoty 10 % (podíl osob s příjmem pod hranici 60 % mediánu národního ekvivalizovaného příjmu na spotřební jednotku), zatímco průměr zemí EU činí 16 %. Před sociálními transfery činila míra chudoby v roce 2007 v ČR 38 % (průměr zemí EU je 43 %), po zahrnutí důchodů 20 % a po zahrnutí všech sociálních transferů uvedených cca 10%. Z těchto údajů je zřejmý příznivý vliv sociálních transferů na úroveň chudoby – snížení o 28 procentních bodů.

Chudobou byli přitom nejvíce ohroženi obdobně jako v jiných zemích zejména nezaměstnaní, neúplné rodiny a rodiny se 3 a více dětmi (tyto rodiny však představují méně než 5 % rodin). Podle typu domácností mělo příjem pod hranicí chudoby cca 13 % osob žijících v domácnostech s dětmi (zatímco průměr za EU představoval 17 %) a ze všech dětí mladších 18 let bylo v ČR pod hranicí chudoby 16 % (v rámci EU v průměru 19 %).

Podle ekonomické aktivity domácností mělo příjem pod hranicí chudoby 15 % osob žijících v domácnostech s minimální pracovní činností ($WI=0$), zatímco v EU 30 %. V domácnostech s maximální pracovní aktivitou ($WI=1$) mělo příjem pod hranicí chudoby 1 % (v EU 5 %). Tyto údaje se týkají domácností bez dětí.

Horší situace však byla u domácností s dětmi. V domácnostech bez pracovní činnosti ($W=0$) bylo chudobou ohroženo 79 % osob (v EU 64 %). V domácnostech s maximální možnou pracovní intenzitou ($WI=1$) byla ohrožena chudobou 3 % osob oproti 7 % v EU.

V kategorii zaměstnaných osob ve věku 18 let a více byla 3 % osob ohrožena chudobou. V kategorii nezaměstnaných bylo u osob starších 18 let ohroženo chudobou 48 %.

Míra chudoby osob starších 65 let byla v ČR nižší než průměrná míra chudoby, což je nejnižší v EU – dosahuje cca 5 % (v zemích EU 19 %).

Zaměstnanost

Zpomalující se ekonomický růst, jakož i důsledky světové finanční a ekonomické krize, se začaly na trhu práce v České republice projevovat v závěru roku 2008, kdy obvyklý mírný sezónní nárůst nezaměstnanosti zrychlila hromadná propouštění zaměstnanců. Míra nezaměstnanosti se na konci roku zvýšila na hodnotu z konce roku 2007 – 6,0 %.

Nárůst nezaměstnanosti pokračoval i v prvních měsících roku 2009, na konci března míra nezaměstnanosti dosáhla úrovně 7,7%, což je již o 2,1 procentního bodu více než v březnu 2008. Harmonizovaná míra nezaměstnanosti, která je zpracovávána Eurostatem (Statistický úřad Společenství) pro mezinárodní srovnání, dosáhla v tomto období 5,5 % a byla meziročně vyšší o 0,9 procentního bodu.

V důsledku zhoršené ekonomické situace výrazně ubývá pracovních míst. Počet volných pracovních míst klesl na konci března 2009 na 55,4 tisíc a od poloviny roku 2008, kdy bylo evidováno historicky nejvíce míst, se snížil o dvě třetiny. Pracovní příležitosti ubývají hlavně v oborech, v nichž pracují převážně muži (výroba a zpracování kovů a činnosti na ni navázané, automobilová produkce, logistika), kteří v mnohem větším měřítku než ženy ztrácejí práci. Z celkového počtu uchazečů o zaměstnání evidovaných na úřadech práce představují muži již 51,7 %, zatímco v předchozím období mezi uchazeči o zaměstnání výrazně převažovaly ženy. Míra nezaměstnanosti žen se meziročně zvýšila z 6,9 % na 8,7 %, u mužů byl nárůst míry nezaměstnanosti výraznější – ze 4,6 % až na 7,0 %.

Zhoršená ekonomická situace v České republice má zejména kvůli nárůstu nezaměstnanosti značný dopad do sociální oblasti. Proto je žádoucí přijmout taková opatření, která by přispěla k redukci počtu osob zasažených krizí a ohrožených snížením životní úrovně, v horším případě pak přímo chudobou.

Vláda České republiky již přijala některá opatření v tomto směru. Z nich je možno uvést **opatření na udržení zaměstnanosti**. Protikrizový plán vlády, zmírňující dopady složité ekonomické situace, může zachránit až 70 tisíc pracovních míst. Jeho součástí jsou i **projekty vzdělávání zaměstnanců**, které by jinak firmy musely pro nedostatek zakázek propustit. Na tyto projekty má být vyčleněno 3,3 miliardy korun z Evropského sociálního fondu. Zaměstnavatelům budou hrazeny náklady na školení a mzdu pracovníků, kteří si budou zvyšovat svoji kvalifikaci, a to až do 100 % celkových nákladů podle typu veřejné podpory, způsobu vzdělávání a velikosti podniku. Jedná se o dva projekty: globální grant – výzva **Školení je šance** a individuální projekt **Vzdělávejte se!**. Potenciální zájemci z řad zaměstnavatelů se mohou rozhodnout, která forma – zda prostřednictvím žádosti na úřadu práce (projekt Vzdělávejte se!) nebo prostřednictvím grantového projektu předloženého na MPSV (globální grant – výzva Školení je šance) je pro ně vhodnější. Jednotlivé výzvy a projekty jsou formulovány tak, aby se vzájemně doplňovaly a pokrývaly různé situace, v jakých se zaměstnavatelé i zaměstnanci nacházejí v současných nepříznivých hospodářských podmínkách, a aby zároveň byly umožněny různé formy řešení těchto situací.

Na svém zasedání 23. března 2009 vláda rovněž schválila materiál ke krytí **zvýšených sociálních mandatorních výdajů** z kapitoly Ministerstva práce a sociálních věcí určených na podpory v nezaměstnanosti a na příspěvek na péči.

V rámci „protikrizového balíčku“ byly schváleny rovněž **slevy na pojistném pro zaměstnavatele**, kteří budou zaměstnávat osoby z okruhu obtížně zaměstnatelných osob. Zaměstnavatel by měl mít nárok na slevu na pojistném za každého zaměstnance, jehož vyměřovací základ je nižší než 1,15násobek průměrné mzdy. Podle odhadů se bude průměrná využívaná sleva pohybovat mezi 400 Kč měsíčně na jednoho zaměstnance.

Z dalších protikrizových opatření je možno zmínit **změny v insolvenčním zákoně**, který má umožnit firmám, aby nemusely krachovat a propouštět zaměstnance. Stát podle zákona počká u problémové firmy na platby povinných odvodů za zaměstnance a bude zaměstnancům v době platební neschopnosti firmy vyplácet náhradu mzdy déle než dříve (podle současného zákona bylo možné vyplácet náhradu mzdy pouze tři měsíce, které předcházely vyhlášení insolvence nebo moratoria, v nichž firma neplatila zaměstnancům. Teď to bude možné i v měsíci, kdy je insolvence vyhlášena, a tři měsíce poté. Celkově se tedy doba, kdy mzdu garantuje stát, prodlouží ze tří měsíců na sedm.).

V legislativním procesu je rovněž **návrh na zvýšení přídavků na děti pro rodiny a rozšíření okruhu příjemců těchto přídavků a návrh na zvýšení a prodloužení podpory v nezaměstnanosti (s účinností do 31. 12. 2010)**.

S přihlédnutím ke zvoleným prioritám národního programu Evropského roku 2010 popsaným níže je možno zmínit rovněž chystanou legislativní úpravu, která může přispět k řešení problematiky chudoby:

- vládní návrh zákona o některých **podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru** a o změně některých zákonů (viz prioritu 1);
- návrh nařízení vlády o podmínkách použití finančních prostředků Státního fondu rozvoje bydlení ke krytí části nákladů spojených **s výstavbou podporovaných sociálních nájemních bytů** formou dotace právníkům a fyzickým osobám (viz prioritu 5);

V souvislosti s prioritami národního programu Evropského roku 2010 lze zvažovat i další legislativní úpravy, např.

- navržení změny právních předpisů spočívající v **preciznějším vymezení lichvy a jejího potírání** (s ohledem na prioritu 1)
- novelu zákona o zaměstnanosti – uvažuje se o **zvýšení finanční podpory v průběhu rekvalifikace** (vzhledem k prioritě 2)

1.2. Zavedená administrativní struktura

V České republice spadá řešení problematiky chudoby do působnosti několika ústředních orgánů státní správy: Ministerstvo práce a sociálních věcí (příspěvkové a nepříspěvkové dávkové systémy, politika zaměstnanosti, sociální služby a politika sociálního začleňování), Ministerstvo pro místní rozvoj (sociální bydlení), Ministerstvo zdravotnictví (zajištění dostupné zdravotní péče), Ministerstvo vnitra (vymahatelnost

práva a dozor nad dodržováním platných zákonů, dozor a kontrola veřejné správy, vzdělávání úředníků, preventivní a výchovné působení policistů). Dále jsou v této oblasti zaangažovány orgány samosprávy – krajské úřady, magistráty statutárních měst, městské úřady a obecní úřady, které vyvíjejí a prosazují regionální či místní politiky v oblasti bydlení, sociálních služeb apod., a dále nevládní sektor, zaměřený ve svých aktivitách na různé cílové skupiny zasažené chudobou (rodiny s nízkým příjmem, děti, etnické skupiny, bezdomovce, cizince apod.).

2. Národní program

2.1. Činnosti v rámci Evropského roku 2010

O vnitrostátním prováděcím orgánu rozhodla vláda České republiky dne 19. ledna 2009 (usnesení vlády č. 101/2009) a určila za něj Ministerstvo práce a sociálních věcí (řešení problematiky chudoby a sociálního vyloučení spadá z převážné části do jeho kompetence) s tím, že k přípravě a realizaci projektu Evropského roku 2010 v České republice ministerstvo využije Komisi pro sociální začleňování. Komise pro sociální začleňování se skládá ze zástupců všech rozhodujících aktérů, kteří jsou zapojeni do řešení problematiky chudoby a sociálního vyloučení, tj. ze zástupců státní správy a samosprávy, sociálních partnerů, akademické obce a zastřešujících nevládních organizací zabývajících se touto problematikou. Složení komise garantuje, že problematika chudoby bude nahlížena z různých pohledů a že by neměl být přehlédnut žádný její důležitý aspekt.

Komise pro sociální začleňování v průběhu února až března 2009 navrhla na základě analýzy nejpalčivějších současných problémů spojených s chudobou v České republice několik priorit pro národní program Evropského roku 2010 (dále jen „národní program“) a na svém zasedání dne 24. března 2009 provedla jejich konečný výběr.

Prioritami národního programu České republiky jsou:

Priorita 1 - Prevence sociálního vyloučení v důsledku předluženosti

Vymezení cílové skupiny / cílových skupin:

Osoby, které jsou ohroženy sociálním vyloučením v důsledku velké zadluženosti (s výjimkou osob, jejichž zadlužení je cílené a tudíž spekulativní):

- osoby žijící v sociálně vyloučených komunitách
- rodiče samoživitelé, početné rodiny, rodiny s jedním příjmem
- nezaměstnaní, především dlouhodobě nezaměstnaní
- mladí lidé, starší osoby, osoby se zdravotním postižením
- vězni, resp. osoby po návratu z výkonu trestu
- mladí po ukončení ústavní nebo ochranné výchovy a náhradní rodinné péče
- cizinci

Charakteristika současného stavu (zdůvodnění)

Ekonomický růst v posledních letech byl doprovázen současným růstem zadlužení domácností. Občané jsou doslova zavaleni nabídkami finančního trhu, finanční

instituce uzpůsobují své produkty tak, aby oslovily co možná nejširší veřejnost (např. změkčení podmínek pro získání hypotéky na bytové účely, leasing atd. v době těsně před nástupem finanční a ekonomické krize). Mohutnou expanzi zaznamenaly i spotřebitelské úvěry, jejichž nabídka byla rozšířena např. i na nákup dovolené, nákup vánočních dáreků atd. Chybí však dostatečná informovanost široké veřejnosti, aby si občané byli schopni sami vyhodnotit nebezpečnost, rizikovost své zadluženosti, zejména v relaci ke schopnosti své dluhy splácet. K růstu zadluženosti přispívá i současná hospodářská krize, kdy občané nejsou schopni splácet své dluhy, neboť ztratili práci či se dostali do částečné nezaměstnanosti, a na umoření starých dluhů si vytvářejí dluhy nové. Jde o velké nebezpečí i z hlediska výchovy dětí v rodině, kdy děti pokládají za normální, že si lze téměř vše pořídit na dluh. Roste počet osob, u kterých byla nařízena exekuce. Jsou proto „snadnými“ potenciálními klienty pro bankovní i mimobankovní úvěry.

Mimo to jsou určité skupiny občanů zneužívány k lichvě, kdy je možno finanční prostředky získat v podstatě okamžitě, avšak za pro ně nevýhodných podmínek.

Návrh celkových opatření

- Zvýšit informovanost občanů o negativních důsledcích zadluženosti a posílit tak schopnost činit informovaná rozhodnutí, řešit tento problém i jako součást vzdělávacího procesu a začlenit tuto problematiku do vzdělávacích programů pro vyšší odborné vzdělávání, rámcových vzdělávacích programů a školních vzdělávacích programů primárního a sekundárního vzdělávání (v rámci procesu zvyšování finanční gramotnosti). Nezbytné je dobře připravit na tuto situaci také klienty pobytových zařízení, aby v okamžiku, kdy toto zařízení opustí, byli schopni „lákavé“ nabídky rychlého získání finančních prostředků dobře vyhodnotit a čelit jim.
- Uceleněji, dostupněji a srozumitelněji poskytovat občanům informace o pro ně dostupných finančních produktech, vytvořit a rozšířit síť finančního poradenství pro posílení finanční gramotnosti a ochrany spotřebitelů.
- Zvýšit počet sociálních pracovníků pracujících s osobami ohroženými zadlužeností.
- Více využívat institut sociálních půjček (půjček z fondu kulturních a sociálních potřeb u zaměstnavatelů v nepodnikatelské sféře a ze sociálních, resp. obdobných fondů u zaměstnavatelů v podnikatelské sféře).

Hlavní aktéři podílející se na řešení

MPSV ve spolupráci s MŠMT, MF, MS a MV. Kraje.

Nevládní organizace a sociální partneři.

Návrh aktivit realizovaných z prostředků Evropského roku 2010

V rámci této priority budou realizovány projekty, a to zejména formou:

- setkání lidí se zkušeností s chudobou
- vzdělávací seminář
- informační kampaň
- studie
- vzdělávání odborníků
- zapojení médií

Soulad s NAPSI ČR 2008 - 2010

Vazba na prioritní cíl č. 1 – posílit integraci osob sociálně vyloučených nebo osob ohrožených sociálním vyloučením i na cíl č. 2 – rozvíjet metody a aplikaci sociální práce a příbuzných profesí tak, aby byly podporovány rodiny se specifickými potřebami a přijímat cílená opatření, která přispějí k tomu, aby členové těchto rodin měli rovný přístup ke vzdělávání, uplatnění na trhu práce a ve společnosti a nestávali se tak sociálně vyloučenými.

Priorita 2 - Přístup na trh práce osobám vzdáleným tomuto trhu – koncept aktivního začleňování

Vymezení cílové skupiny / cílových skupin:

- nezaměstnaní, především dlouhodobě nezaměstnaní
- osoby se zdravotním postižením
- vězni, resp. osoby po návratu z výkonu trestu
- nezaměstnané ženy, pečující o děti/rodinu, event. ženy samoživitelky
- osoby, které předčasně ukončily vzdělání, osoby s nízkou kvalitací
- osoby ve věku 50+
- cizinci

Charakteristika současného stavu (zdůvodnění)

Dlouhodobá a opakovaná nezaměstnanost je v podmínkách České republiky spojena především s individuálními charakteristikami nezaměstnaných. Jde například o nízkou kvalifikaci, zhoršený zdravotní stav (různé formy snížené pracovní schopnosti), o neschopnost orientovat se na pracovním trhu, nepřiměřená očekávání některých nezaměstnaných vůči institucím, zaměstnavatelům i vůči sobě samotným. Významným faktorem je ale také určitá míra rezignace na hledání řešení životní situace nezaměstnaného, jeho nemotivovanost a zklamání. A v konečném důsledku jde také o diskriminaci ze strany zaměstnavatelů – zvláště vůči etnickým skupinám i ženám s malými dětmi a dalším skupinám nezaměstnaných.

V důsledku dlouhodobé ztráty kontaktů se zaměstnáním dlouhodobě nezaměstnaní ztrácejí pracovní návyky na trhu práce, z toho důvodu nejsou konkurenceschopní, jejich šance na nalezení zaměstnání klesají. Dlouhodobou nezaměstnaností jsou více postiženy ženy, častěji se s ní setkáme u vyšších věkových kategorií a popřípadě u zdravotně znevýhodněných osob.

Pokud se dlouhodobá nezaměstnanost stane životní strategií, je zvláště ohrožující přenášení těchto vzorců v rodině při socializaci dětí – riziko vzniku tzv. kultury chudoby, mezigenerační přenos ztráty motivace k uplatnění na trhu práce.

S dlouhodobou nezaměstnaností jsou spojeny jevy materiální a sociální deprivace. Nezaměstnané osoby klesají pod životní úroveň, na kterou průměrný člen majoritní společnosti bez problémů dosahuje. To ve svém důsledku vede k tomu, že tito lidé nemají adekvátní životní podmínky. Ztěžuje jim to tak možnosti participace na sociálních vztazích a znemožňuje chovat se ve společnosti obvyklým způsobem. V konečném důsledku to vede k sociální izolaci, vyloučení ze sociálních vztahů, ztrátě podpory komunity, diskriminaci a nedostatku příležitostí pro vzdělání a zaměstnání. Vše, co bylo zmíněno výše, má samozřejmě důsledky pro každého člověka, jenž se ocitne bez zaměstnání, a tedy i pravidelného příjmu, bez sebeuplatnění, seberealizace a určité míry prestiže ve společnosti. Jde o krizi, která se odráží v jeho zdravotním stavu i psychické pohodě. Lidé potýkající se

s dlouhodobou nezaměstnaností trpí prokazatelně ve větší míře (oproti ostatní společnosti) nervozitou, depresemi či poruchami spánku, jejichž důsledkem bývá zvýšená konzumace alkoholu, cigaret, užívání léků, apatie, podrážděnost, plačtivost, nechutenství, nebo naopak přejídání.

Návrh celkových opatření

Návrh opatření realizovatelných na národní úrovni

- Vyhodnotit vliv opatření politiky zaměstnanosti na situaci jednotlivých specifických skupin nezaměstnaných a na základě hodnocení upravit koncepci a fungování systému služeb zaměstnanosti, rozpracovat nové účinnější nástroje i dílčí opatření, případně změnit i legislativu.
- Využívat společensky účelná pracovní místa, tj. integrace do běžného pracovního prostředí za běžných pracovních podmínek.
- Zvýšit podporu sezónních a příležitostných prací zejména formou veřejně prospěšných prací nebo krátkodobého zaměstnání zprostředkovaného úřadem práce nejdéle na tři měsíce.
- Vytvářet a podporovat možnosti dálkového, večerního studia či jiných alternativních forem studia oborů středního vzdělání s výučním listem a rekvalifikací tak, aby studium mohlo probíhat při výkonu zaměstnání.
- Zavést výuku dovedností nutných k orientaci na trhu práce jako součást výuky na základním i středním stupni vzdělávání.
- Vzájemně propojovat jednotlivé nástroje aktivní politiky zaměstnanosti, např. propojit veřejně prospěšné práce a společensky účelná pracovní místa s motivačními a vzdělávacími aktivitami (s cílem získání tzv. měkkých kompetencí na trhu práce) a rekvalifikacemi, s cílem nejen obnovení či vytvoření pracovních návyků, ale také reálného zvýšení možnosti dalšího uplatnění na trhu práce po dokončení programu.
- Podporovat výkon dlouhodobé dobrovolnické služby podle § 41 odst. 3 písm. e) zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů, kdy výkon práce dobrovolníka v rámci dobrovolnické služby by však měl primárně vycházet z jeho svobodného rozhodnutí.
- Vytvářet takové podnikatelské prostředí, ve kterém není nelegální zaměstnávání výhodné – snižovat finanční a administrativní zatížení zaměstnavatelů a důrazněji uplatňovat restriktivní opatření (kontrolní činnost státu – ukládání pokut a provádění následných kontrol).
- Podněcovat (stimulovat) zaměstnavatele k vytváření pracovních míst s kratšími pracovními úvazky, která by usnadnila návrat na trh práce některým vymezeným cílovým skupinám, především ženám pečujícím o děti, příp. osobám se zdravotním postižením.
- Zavést studentské výhody včetně sociálních stipendií pro všechny osoby dlouhodobě si zvyšující kvalifikaci po dohodě s úřadem práce. V případě uchazečů o zaměstnání se tento případ týká pouze studentů, kteří studují v distančním, dálkovém nebo koordinovaném studiu (denní studium je překážkou pro vedení v evidenci uchazečů o zaměstnání).
- Podporovat sociální podnikání.

Návrh opatření realizovatelných na lokální úrovni

- Důsledně kontrolovat zaměstnavatele, u nichž bylo zjištěno nelegální zaměstnávání či diskriminační jednání, prostřednictvím příslušných státních úřadů (oblastní inspektoráty práce, finanční úřady, úřady práce).
- Vytvářet a podporovat možnosti dálkového, večerního studia či jiných alternativních forem studia oborů středního vzdělání s výučním listem a rekvalifikací tak, aby studium mohlo probíhat při výkonu zaměstnání.
- Podporovat odborný rozvoj zprostředkovatelských pracovníků/pracovníků v oblasti sociálních dovedností nutných poradenskou sociální práci. Zajistit profesionální péči a supervize pro pracovníky v přímé práci s uchazeči o zaměstnání.
- Zajistit provázanost a spolupráci na úrovni jednotlivých zprostředkovatelek/zprostředkovatelů na úřadech práce, odborů sociální péče a pracovníků nevládních organizací při řešení problematiky nezaměstnanosti v individuálních klientských případech.
- Využívat kapacitu dalších organizací v lokalitě – NNO, zájmových spolků atp.

Hlavní aktéři podílející se na řešení

MPSV, MŠMT, MPO, úřady práce, finanční úřady, oblastní inspektoráty práce, kraje, obce

Návrh aktivit realizovaných z prostředků Evropského roku 2010

V rámci této priority budou realizovány projekty, a to zejména formou:

- vzdělávací seminář
- informační kampaň
- zapojení médií

Soulad s NAPSI ČR 2008-2010

Naplnuje Prioritní cíl 1 a 2 (viz výše).

Priorita 3 - Aktivizace územní veřejné správy při tvorbě a hodnocení regionálních a místních akčních plánů boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení

Vymezení cílové skupiny / cílových skupin

Skupiny obyvatelstva se specifickými potřebami z důvodu zhoršeného zdravotního stavu nebo věku; osoby sociálně vyloučené žijící ve znevýhodňujícím sociokulturním prostředí s nedostatečnou úrovní kompetencí k samostatnému fungování v sociálním prostředí (např. bezdomovci, děti opouštějící zařízení ústavní péče, atd.), se zvláštním zřetelem k obyvatelům venkovských oblastí.

Charakteristika současného stavu (zdůvodnění)

Hospodářský rozvoj venkovských oblastí (území mimo velké aglomerace) často zaostává (zejména chybí příslušná infrastruktura) a nedostatek ekonomických aktivit vede k odlivu pracovní síly z těchto oblastí.

Ve venkovských oblastech vzdálených od větších měst jsou často nedostupné sociální a další veřejné služby, což zvyšuje riziko, že dojde ke zhoršení životní situace cílových skupin, zvyšuje u nich riziko sociálního vyloučení a sociální izolace.

Tyto osoby jsou ve venkovských oblastech víceméně závislé na pomoci ze strany rodiny či jiných blízkých osob. Problém ovšem nastává v situaci, když občané se specifickými potřebami žádný přirozený zdroj pomoci ve svém okolí nemají.

Zdokonalování implementace politik sociálního začleňování na lokální a regionální úrovni je klíčové z hlediska praktických efektů. Rovněž širší zapojení občanského sektoru a lidí zažívajících chudobu do plánů a procesů boje s chudobou a sociálním vyloučením, jako je NAPSI, je pro Českou republiku stále výzvou. Společně s aktéry je proto potřeba zajistit, aby se Národní akční plán sociálního začleňování stal všem dobře známou živou koncepcí – užitečným pracovním nástrojem, jednotící platformou a komunikačním médiem mezi jednotlivými hráči na poli sociálního začleňování.

Návrh celkových opatření

- Vyvolat širší diskusi o procesu implementace strategií a koncepcí z centrální na místní úroveň.
- Zajistit metodickou podporu obcím pro podporu střednědobých plánů rozvoje sociálních služeb na regionální a místní úrovni.
- S cílem zvýšení zaměstnanosti ve venkovských oblastech a snížení odlivu pracovní síly podporovat ekonomické aktivity ve venkovských oblastech, vytvářet strategie k udržení činnosti místních podnikatelských subjektů a podporovat zájemce o samostatnou výdělečnou činnost.
- Zvýšit participaci občanské společnosti a lidí se zkušeností s chudobou na tvorbě a hodnocení národních a místních akčních plánů boje proti chudobě a vyloučení a podpořit angažovanost územní veřejné správy v této oblasti.

Hlavní aktéři podílející se na řešení

MPSV, MPO, MD, MZe, krajské úřady, obce, poskytovatelé a uživatelé sociálních služeb a dalších veřejných služeb

Návrh aktivit realizovaných z prostředků Evropského roku 2010

V rámci této priority budou realizovány projekty, a to zejména formou:

- vzdělávací seminář
- vzdělávání odborníků
- podpora implementace NAPSI do krajských a místních rozvojových dokumentů

Soulad s NAPSÍ ČR 2008-2010

Naplnuje Prioritní cíl 1, 2 (viz výše) a 3 – podporovat koncepční a rozhodovací procesy na všech úrovních veřejné správy tak, aby se opíraly o objektivní poznání problému chudoby a sociálního vyloučení; podporovat komunikaci a partnerství všech aktérů politiky sociálního začleňování se zaměřením na komplexní řešení problémů.

Priorita 4 - Zvýšení úrovně vzdělanosti a tím konkurenceschopnosti chudých a vyloučených lidí na trhu práce

Vymezení cílové skupiny / cílových skupin

Priorita by měla být zaměřena na děti a mládež ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí, u nichž by měla být realizována opatření k prevenci jejich budoucí

nezaměstnanosti; další cílovou skupinou jsou dlouhodobě nezaměstnaní uchazeči, jejichž kvalifikace neodpovídá požadavkům současného trhu práce, dále pak osoby s nedostatečnou úrovní funkční gramotnosti.

Charakteristika současného stavu (zdůvodnění)

V posledních desetiletích jsou na zaměstnance kladeny vysoké nároky, musí splňovat vysoké kvalifikační i osobnostní předpoklady a mít vyšší úroveň vzdělání. Zároveň se snížila poptávka zaměstnavatelů po nekvalifikovaných manuálně pracujících, kteří pak zastávají okrajovou pozici na trhu práce, kde získávají nestabilní a špatně placené pracovní příležitosti. Tento trend souvisí s celkovým rozvojem technologií, jejichž ovládnutí vyžaduje specifické znalosti a dovednosti. Na trhu práce se objevuje vysoká konkurence mezi uchazeči o zaměstnání, což opět snižuje šance těch, kteří jsou méně kvalifikovaní, na získání kvalitního a dobře placeného pracovního místa. Nezbytným předpokladem pro úspěšné hledání a udržení si pracovního místa je celoživotní vzdělávání a průběžné zvyšování kvalifikace.

Možnosti přístupu ke vzdělání nejsou mezi jednotlivými sociálními skupinami rovnoměrně rozděleny, naopak v této oblasti lze nalézt značné disproporce. Současná podoba vzdělávacích systémů i vyspělých zemí, a to i přes snahu těmito tendencím zabránit, často spíše než k vyrovnávání šancí v přístupu ke vzdělávání napomáhá reprodukci vzdělanostních nerovností a mezigenerační transmissi vzdělanostního a kulturního kapitálu. Tato skutečnost se projevuje i v oblasti dalšího vzdělávání.

Výrazně vyšší měrou se dále vzdělávají ti, kteří již kvalitní formální vzdělání získali a většinou i zastávají dobré sociální postavení, naopak ti, jejichž formální vzdělání není na příliš dobré úrovni (tedy skupina nejvíce ohrožená chudobou, rizikem ztráty zaměstnání, sociálním vyloučením apod.) a kteří by tedy pravděpodobně mohli dalším vzděláváním získat nejvíce, se dalšímu vzdělávání a učení věnují jen ve velmi omezené míře.

Tento fakt lze doložit na příkladu zastoupení různých sociálních skupin s rozdílným stupněm dosaženého vzdělání v dalším vzdělávání v ČR. Zatímco se v roce 2004 účastnilo dalšího formálního vzdělávání v ČR 4,3 %, neformálního 27,2 % a informálního 53,2 % dospělých s dosaženým terciárním vzděláním, osob se základním vzděláním jen 0,1 % ve formálním vzdělávání, 3,9 % v neformálním a 7,1 % v informálním.

Z těchto skutečností vyplývá potřeba věnovat osobám s nízkou kvalifikací, jež mohou být častěji ohroženy sociálním vyloučením a marginalizací, nezaměstnaností a chudobou, zvýšenou pozornost.

Návrh celkových opatření

Návrh opatření realizovatelných na národní úrovni

- Podporovat vyšší participaci osob žijících v chudobě na systému dalšího vzdělávání a motivovat tyto osoby, aby samy cítily potřebu dále se učit a vzdělávat.
- Pomoci osobám žijícím v chudobě získat (částečnou) kvalifikaci a formalizovat tak jejich znalosti a dovednosti pomocí systému ověřování výsledků dalšího vzdělávání.

- Aktivně spolupracovat s podniky a sociálními partnery na přípravě standardů pro Národní soustavu kvalifikací tak, aby kvalifikace v ní uvedené odpovídaly potřebám trhu práce.
- Podporovat alternativní vzdělávací programy a projekty realizované v rámci základních a mateřských škol zaměřené na děti pocházející ze sociálně vyloučených lokalit.
- Propojit poslední ročníky základních škol s kariérním individuálním i skupinovým poradenstvím.
- Věnovat odpovídající pozornost dětem ze sociálně znevýhodněného prostředí.
- Rozvíjet systém dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků, posílit kompetence učitelů v moderních metodách výuky.
- Podporovat pedagogické asistenty, tak aby byli kvalitním doplněním práce pedagogů na školách, pro komunikaci s rodinou.
- Průběžně provádět výzkum a analýzy, vyhodnocovat efektivitu současných integračních opatření do vzdělávacího systému u dětí a mládeže ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí.

Návrh opatření realizovatelných na lokální úrovni

- Podporovat tvorbu center celoživotního učení, zejména odborného ve spolupráci s podnikatelskou sférou, k využití kapacit středních škol.
- V potřebných lokalitách zvýšit počty či kapacitu školek pro posílení na vstup do vzdělávacího cyklu.
- Podporovat alternativní typy předškolní přípravy – miniškolky, mateřská centra apod., s důrazem na aplikaci v sociálně vyloučených rodinách.

Hlavní aktéři podílející se na řešení

MPSV, MŠMT, kraje, úřady práce, sociální partneři, podniky

Návrh aktivit realizovaných z prostředků Evropského roku 2010

V rámci této priority budou realizovány projekty, a to zejména formou:

- informační kampaň
- studie
- vzdělávání odborníků
- zapojení médií

Soulad s NAPSÍ ČR 2008-2010

Naplnuje Prioritní cíl 1 a 2 (viz výše).

Priorita 5 - Podpora přiměřeného bydlení sociálně ohrožených skupin + řešení bezdomovectví.

Vymezení cílové skupiny/cílových skupin

- sociálně vyloučené romské komunity
- rodiče samoživitelé, početné rodiny, rodiny s jedním příjmem
- nezaměstnaní, především dlouhodobě nezaměstnaní
- mladí lidé, starší osoby, osoby se zdravotním postižením
- vězni, resp. osoby po návratu z výkonu trestu

- bezdomovci, osoby bez přístřeší, v provizorních podmínkách
- osoby ukončující dlouhodobý pobyt v ústavním zařízení

Charakteristika současného stavu (zdůvodnění)

Ačkoliv se celková úroveň bydlení v ČR zvyšuje, reálná situace na trhu s byty je taková, že hrozí stav, kdy kombinace rostoucí příjmové diferenciaci, zadlužování českých domácností, stárnutí populace a vývoje na trhu s bydlením přispěje ke zhoršování podmínek bydlení osob nejvíce ohrožených sociálním vyloučením. Bytové potřeby těchto osob jsou uspokojovány zejména formou nájemního vztahu, přičemž nové nájemní byty se v běžné developerské výstavbě prakticky nestaví.

Využití existujících nájemních bytů pro osoby ohrožené sociálním vyloučením brání další vnější okolnosti, které negativně ovlivňují situaci v oblasti sociálního nájemního bydlení, jako je např. příliš vysoká ochrana poskytovaná nájemcům, která mj. komplikuje – spolu se zdoluhavým soudním řízením – vymahatelnost práv pronajímatelů (při neplacení nájemného, při ukončení nájemního vztahu atd.) a nedokončený deregulační proces v oblasti nájemného. Velké problémy s bydlením mají osoby, které jsou, a to při využití všech existujících nástrojů sociální politiky, pro potenciálního pronajímatele natolik rizikovými nájemci, že s nimi nájemní smlouvu buď neuzavře, nebo si zvýšené riziko promítne do výše nájemného. Rizika například spočívají ve vyšší pravděpodobnosti výpadku nájemného, ve zvýšených nákladech na opravy bytu spojených se změnou nájemce, v nákladech na soudní výlohy spojené s vymáháním nájemného, ale i v externalitách vyplývajících ze skutečnosti, že bydlení problematické osoby v bytovém domě záporně ovlivňuje užitek z bydlení v celém domě a jeho okolí.

Takto rizikovými, případně domněle rizikovými osobami jsou zejména osoby opouštějící instituce, u kterých se předpokládá ne zcela dostatečná schopnost plnit povinnosti spojené s nájemním vztahem. Jedná se například o mladé lidi opouštějící dětské domovy, o osoby, které se vracejí z výkonu trestu, o absolventy resocializačních programů azylových domů – tedy o ty, kteří již nepotřebují institucionální péči a měli by převzít za sebe zodpovědnost. Jedná se však i o vícečetné rodiny s dětmi s nízkými příjmy, které nejsou schopné reagovat na změny v oblasti příjmů (nezaměstnanost, onemocnění člena rodiny) a výdajů.

Předpoklad řešení těchto problémů na místní úrovni vychází především z úlohy obcí, které – s využitím přímé finanční pomoci poskytované státem – mohou stavět nové nájemní byty určené osobám s nízkými příjmy a osobám ohroženým sociálním vyloučením. Požádat o státní podporu budou moci vedle obcí i další právnické subjekty, a to za rovných podmínek. Všechny formy státní podpory sociálního bydlení musí být uvedeny do souladu s komunitárním právem tak, aby se nejednalo o nepovolenou veřejnou podporu. Realizace připravovaných nástrojů závisí na finančních možnostech státního rozpočtu, Státního fondu rozvoje bydlení a žadatelů o podporu.

Návrh celkových opatření

- Poskytovat **investiční podporu na výstavbu sociálních bytů**, a to formou jednorázové dotace jakékoliv právnické a fyzické osobě, včetně obcí, za podmínek stanovených v nařízení vlády. Cílem poskytování investiční podpory sociálního bydlení je posílení netržního segmentu nájemního bydlení pro domácnosti, které nejsou schopny z důvodu svých příjmů nebo dalších

handicapů se o svou bytovou potřebu postarat na trhu. Tato skupina domácností je vymezena stanoveným limitem čistého příjmu v závislosti na velikosti domácnosti a nebo limitem čistého příjmu a sociálním handicapem. Limit příjmů pro stanovení okruhu uživatelů podporovaného sociálního bydlení byl odvozen od hranice pro vymezení populace ohrožené chudobou podle metodiky EU. Bude se jednat o „neziskové“ nájemní bydlení, kde uplatňovaná výše nájemného bude limitována. Byty budou po stanovenou dobu pronajímány osobám z cílové skupiny.

- Zajistit slučitelnost navrhovaného opatření (investiční podpora sociálního bydlení) s právem Evropského společenství z hlediska principů společného trhu a nenarušování volné hospodářské soutěže.
- Včasné řešit situaci dlužníků na nájemném. Obce by měly v nižší míře přistupovat k represivním postupům řešení dluhů spojených s bydlením a ve vyšší míře využívat nástrojů včasné prevence, které zabrání nárůstu dluhů, ztrátě bydlení a hlubšímu sociálnímu propadu zadlužených rodin. Jejich situaci v konečném důsledku opět řeší sociální odbory a tím dochází k zatížení jejich agendy. Obce by měly důsledně informovat nájemce o jejich právech a povinnostech vyplývajících z nájemní smlouvy a nastavit jasná pravidla užívání bytu a úhrady nákladů na bydlení. S pronájmem obecního bytu by měla být spojena častá kontrola úhrady nájmu tak, aby byly dluhy na nájmu včas podchyceny.

Hlavní aktéři podílející se na řešení

Stát - poskytovatel finančních prostředků, prostřednictvím MMR a Státního fondu rozvoje bydlení; MPSV – spolupracující resort v otázkách sociálního bydlení.

Investoři - jakékoliv právnické a fyzické osoby, které splní podmínky pro poskytnutí investiční podpory.

Pronajimatelé sociálního bydlení - jakékoliv právnické a fyzické osoby, které splní podmínky pro poskytnutí investiční nebo provozní podpory.

Obce - jako základní územní samosprávné společenství občanů podle ustanovení § 35 zákona o obcích a § 16 zákona o hlavním městě Praze, v rámci své samostatné působnosti pečují v souladu s místními předpoklady a s místními zvyklostmi o vytváření podmínek pro rozvoj sociální péče a pro uspokojování potřeb svých občanů.

Návrh aktivit realizovaných z prostředků Evropského roku 2010

V rámci této priority budou realizovány projekty, a to zejména formou:

- vzdělávací seminář
- informační kampaň
- vzdělávání odborníků
- zapojení médií

Soulad s NAPSÍ ČR 2008-2010

Naplňuje Prioritní cíl 1 a 2 (viz výše).

2.2. Komunikační strategie

Nedílnou součástí aktivit Evropského roku 2010 je realizace jednotné celonárodní komunikační strategie. Ministerstvo práce a sociálních věcí zřídí zvláštní internetovou stránku věnovanou Evropskému roku boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení. Na ní budou zveřejněny informace o zahájení příprav na Evropský rok 2010 v České republice a informace o vypsání veřejné soutěže na projekty Evropského roku 2010. Informace o vypsání veřejné soutěže budou zveřejněny i v odborných časopisech z oblasti práce a sociálních věcí.

Předpokládá se, že Evropský rok boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení bude oficiálně zahájen tiskovou konferencí, zorganizovanou v Eurocentru Praha.

Informace o přípravách a o průběhu Evropského roku 2010 v České republice budou zveřejňovány v médiích.

Na závěr Evropského roku 2010 se předpokládá zorganizování tiskové konference informující širokou i odbornou veřejnost o výsledcích realizace Evropského roku 2010 a o dopadech jednotlivých projektů.

2.3. Uplatňování hlediska rovnosti pohlaví

Ve všech vybraných projektech a aktivitách Evropského roku 2010 bude důsledně dbáno na zohlednění a dodržování rovnosti pohlaví.

3. Konzultace občanské společnosti a zúčastněných stran

Jak již bylo zmíněno v části 2.1., do přípravy a implementace Evropského roku 2010 v České republice vnitrostátní implementační orgán – Ministerstvo práce a sociálních věcí zapojil Komisi pro sociální začleňování. Komise zcela naplňuje požadavek zastoupení široké škály zúčastněných stran při provádění Evropského roku 2010, neboť jsou v ní zastoupeni všichni aktéři významní z hlediska ochrany zájmů osob vystavených chudobě a sociálnímu vyloučení (viz Přílohu). Komise pro sociální začleňování, s jejíž pomocí byly zformulovány národní priority Evropského roku 2010, bude zaangažována rovněž v dalších fázích průběhu Evropského roku 2010.

4. Prováděcí opatření

Omezené finanční prostředky, které jsou k dispozici na realizaci Evropského roku 2010, je potřebné využít tak, aby se maximalizoval jejich efekt. Toho lze docílit tím, že bude vytvářena synergie mezi aktivitami a činnostmi realizovanými v této oblasti doposud, zejména aktivitami, které přinášejí trvalý, případně reprodukovatelný dopad. Zatímco je na jedné straně nezbytné šířit osvětu o všech aspektech problematiky chudoby, je na druhé straně žádoucí zacílit konkrétní aktivity

Evropského roku 2010 na stanovené priority, které korespondují se závažností problémů v České republice.

Pokud jde o zapojení nevládního sektoru do realizace Evropského roku 2010, je zřejmé, že nejširší možnosti budou dány těmito organizacím tím, že se budou moci stát realizátory projektu. Přes určitá rizika se proto vnitrostátní implementační orgán rozhodl, že bude postupovat formou vypsání grantového schématu, a že umožní účast jak ziskovým, tak i neziskovým organizací.

V červnu – červenci 2009 budou detailněji zpracovány podmínky pro projekty jednotlivých národních priorit a připraveno výběrové řízení na projekty Evropského roku 2010. V této i v dalších fázích přípravy a realizace Evropského roku 2010 se Česká republika bude řídit termíny stanovenými v příloze č. 3 strategického rámcového dokumentu „Priority a pokyny pro činnosti v rámci Evropského roku 2010“.

Konkrétní aktivity provádění Evropského roku 2010 na národní, regionální a místní úrovni však bude možné popsat až na základě vybraných projektů.

5. Orientační rozpočet

Na implementaci Evropského roku 2010 v České republice bude ze strany rozpočtu Společenství uvolněna (na základě váhy hlasů České republiky v Evropské radě 3,48 %) částka 307 329 eur. Aby mohla Česká republika tuto částku plně využít, zajistila spolufinancování ve stejné výši.

Náklady spojené se zajištěním Evropského roku 2010 v České republice zohlednilo Ministerstvo práce a sociálních věcí v rámci svého rozpočtu na léta 2009 a 2010, a to tak, že pro rok 2009 je v rozpočtové kapitole MPSV vyčleněna částka 150 000 eur a se stejnou částkou bude počítáno i v roce 2010.

6. Mechanismy sledování a hodnocení

Monitorování bude zahrnovat průběžné sledování, sběr dat a informací o projektech financovaných z prostředků Evropského roku 2010. Monitorování zajistí, aby tyto finanční prostředky byly využity maximálně efektivně k naplnění cílů stanovených v rámci jednotlivých priorit národního programu a dále rozvinutých v jednotlivých projektech, které byly vybrány k financování. Monitorování bude sloužit jak příjemcům podpory, tak i poskytovatelům podpory ke sledování průběhu realizace projektů i k případné včasné identifikaci možných rizik a zabránění chybám a nesrovnalostem ve financování projektů.

Monitorování implementace Evropského roku 2010 v České republice bude probíhat na dvou úrovních:

- 1) v rámci jednotlivých projektů
- 2) na národní úrovni prostřednictvím vnitrostátního prováděcího orgánu

Realizátoři všech vybraných projektů v rámci dotačního řízení Evropského roku 2010 se zaváží k průběžnému monitorování svých projektů a budou na vyžádání poskytovat informace vnitrostátnímu prováděcímu orgánu Evropského roku 2010 – Ministerstvu práce a sociálních věcí. Všichni příjemci také předloží závěrečnou monitorovací zprávu o provádění a výsledcích jednotlivých projektů. Za tímto účelem budou příjemci podpory povinni zajistit sběr požadovaných údajů a informací od svých partnerů i od dodavatelů služeb, které mají bezprostřední vliv na postup plnění projektu.

Vnitrostátní prováděcí orgán zajistí monitorování realizace aktivit v rámci Evropského roku 2010 na národní úrovni monitorovacími kontrolami na místě. Monitorování zajistí zaměstnanci Ministerstva práce a sociálních věcí, popřípadě externí posuzovatelé.

Kromě zmíněných dvou úrovní monitorování implementace Evropského roku 2010 v České republice bude národní program ještě sledován samotnou vládou České republiky, která v již zmiňovaném přijatém usnesení č. 101 z 19. ledna 2009 uložila místopředsedovi vlády a ministru práce a sociálních věcí podat vládě do 31. prosince 2009 informaci o náplni a způsobu finančního zajištění Evropského roku 2010 v České republice v rámci rozpočtové kapitoly Ministerstva práce a sociálních věcí. Dále se rovněž předpokládá, že vládě bude po završení Evropského roku 2010 předložena informace s detailním popisem všech aktivit a projektů realizovaných v České republice v rámci Evropského roku 2010, vyhodnocením jejich výstupů a přínosů a s údaji o výši dotací na jednotlivé projekty.